

Araştırma Makalesi / Research Article

Niğde Kiliseleri: Örnekler, Koruma Sorunları, Öneriler

Nigde Churches: Examples, Conservation Problems, Suggestions

İlkay AYZAZ TİPİ^{1,*} , Zehra Gediz URAK²

¹ Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 06500, Ankara, Türkiye

² Çankaya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, 06790, Ankara, Türkiye

 <https://doi.org/10.55007/dufed.1448508>

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihi

Alınış, 07 Mart 2024

Revize, 17 Mayıs 2024

Kabul, 27 Mayıs 2024

Online Yayınlama, 09 Haziran 2024

Anahtar Kelimeler

*Niğde, Koruma, Kilise,
Restorasyon, Kültürel miras*

ÖZ

Niğde’de mübadelenin ardından demografik yapının değişmesi toplumsal, sosyal ve kültürel değişimlere sebep olmuştur. Rumların kendi din, sosyal, kültür ve ihtiyaçlarına göre oluşturdukları ve uzun yıllar yaşadıkları yerleşimlerde izleri kalmıştır. Anılan değişim ile Niğde Kiliselerinin bir kısmı Müslümanların ibadet ihtiyaçlarına göre Camiye çevrilmiş, bir kısmı depo vb. olarak kullanılmış, bir bölümü de kaderine terkedilmiştir. İnşa edildikleri dönemden bu yana da maruz kaldıkları doğal etkiler yıpranmayı da beraberinde getirmiştir. Niğde kent merkezi ve çevresindeki kiliselerin tespit edilmesi ile bugünkü durumlarının belirlenmesi, geleceğe güvenle bırakılmaları için nasıl korunmaları gerektiği konusunda bir yöntem araştırması yapılmaktadır. Niğde kiliselerinin korunması, sağlamaştırılması için öncelikle mevcut korunma durumu incelenerek yapılarda ya da kalıntılarda meydana gelen bozulmalar ve nedenleri tespit edilmiştir. Çözümleme tablolarında mimari özelliklerin incelenmesi, yapı malzemelerinin ve mevcut korunma sorunlarının tespit edilmesi, bozulmaya neden olan etkenler ve öneriler ele alınmıştır. Analiz çalışmalarının tamamlanmasının ardından konum, mekân, eleman ve cephe bazında tipolojik çözümler oluşturulmasının ardından çözümlere bağlı olarak, kiliselerin; mimari değerlerinin korunması ile sorunlarının çözülmesi bağlamında bütüncül ve kapsamlı bir koruma politikası sağlayacak, koruma ölçütleri oluşturulmuştur.

ARTICLE INFO

Article History

Received, 07 March 2024

Revised, 17 May 2024

Accepted, 27 May 2024

Available Online, 09 June 2024

Keywords

*Nigde, Conservation, Church,
Restoration, Cultural heritage*

ABSTRACT

The change in the demographic structure in Niğde following the exchange has caused communal, social and cultural changes. The Greeks left their traces in the settlements they created according to their own religion, social, culture and needs and in which they lived for many years. With the change mentioned above, some of the churches of Niğde were converted into mosques according to the worship needs of Muslims, some were used as warehouses, etc., and some were left to their fate. Since the period when they were built, the natural effects they have been exposed to have brought wear and tear. A methodological research is being carried out to identify

**Sorumlu Yazar*

E-posta Adresleri: ilkayaz@gmail.com (İlkay AYZAZ TİPİ), gedizu@gazi.edu.tr (Zehra Gediz URAK)

churches in Niğde city centre and related settlements, to determine their current condition, and how they should be protected in order to be left to the future with confidence. In order to protect and consolidate the churches of Niğde, first of all, the current state of preservation was examined and the deterioration of the buildings or ruins and their causes were determined. In the analysis tables, architectural features, building materials and current conservation problems, factors causing deterioration and suggestions are discussed. After the completion of the analyses, typological analyses were made on the basis of location, space, element and facade, and depending on the analyses, conservation criteria were created that will provide a holistic and comprehensive conservation policy in the context of protecting the architectural values of the churches and solving their problems.

1. GİRİŞ

Kapadokya, dünyadaki doğal oluşumların en iyi örneklerinin yer aldığı yörelerden biri olup ülkenin turizmi açısından oldukça önemli bir bölgedir. Sınırları yüzyıllar içinde birçok kez değişmiş olmasına rağmen, günümüzün Nevşehir, Niğde, Kayseri, Aksaray; kısmen Sivas, Malatya, Kırşehir illerini kapsayan coğrafya olarak tanımlanabilir. Kapadokya yöresinde ve İç Anadolu Bölgesi'nin güneydoğusunda bulunan Niğde, ipek yolu ve Kral yolu geçiş güzergahında, 800 bin yıllık tarihi geçmişin izlerine sahip ve 10 bin yıllık kesintisiz bir hayatın sürdürüldüğü şehir olup tüm dönemlerin ve kültürlerin izlerine sahiptir. Ancak bu alanda yer alan Niğde'nin yeterli tanıtımı ve turizme katkısı sağlanamamıştır [1, 2].

2019 yılında Kapadokya Alan Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (38 Nolu) doğrultusunda 01.06.2019 tarihli ve 30791 sayılı Resmî Gazetede 7174 nolu Kapadokya alanı Hakkında Kanun yayınlanmıştır [3]. Söz konusu kanun ile, Kapadokya Alanının önem ve değerine uygun olarak korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır. Alanda arkeolojik, doğal, kentsel sit alanları ile orman ve tarım arazilerinin, bir arada yer alması ve alanda yetki sahibi çok sayıda idare bulunması sebebiyle alanın bütüncül bir anlayışla korunması, planlanması hususunda Başkanlığa yetkiler verilmiştir [3]. Ancak Niğde ili ve ilçelerinin alan sınırları dışında olduğu anlaşılmıştır.

Niğde kiliseleri ile ilgili literatür araştırması yapıldığında çalışmaların daha çok sanat tarihi alanında yapıldığı, mimari alanda tipoloji çalışması yapılarak detaylı analizler ile koruma sorunlarına yönelik genel bir değerlendirme yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın, bu alandaki eksikliği gidereceği düşünülmektedir. Niğde kent merkezi ve bağlı yerleşim birimlerindeki kiliseler günümüzde çoğunlukla işlevlerini sürdürmedikleri için terkedilerek tahribata açık kalmışlardır. Çalışmada, Niğde kent merkezinde ve bağlı yerleşim birimlerinde özellikle Islahat Fermanı sonrasında inşa edilmiş olan kiliselerin bugünkü durumu analiz edilerek koruma sorunları ve hasarları; nedenleriyle birlikte araştırılmıştır. Sonucunda belirlenen hasar ve koruma sorunları doğrultusunda koruma önerileri

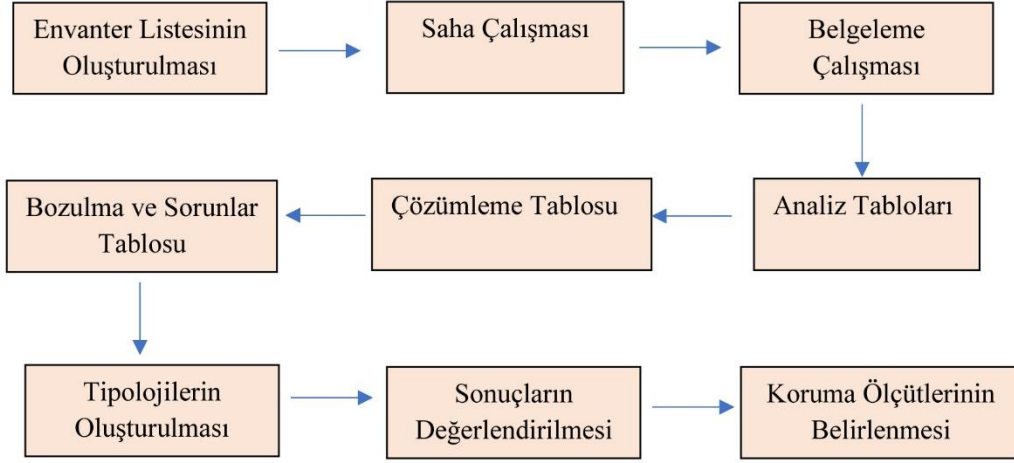
geliştirilmiş ve korunmalarına yönelik bir yöntem araştırması yapılmıştır. Koruma önerileri geliştirilerek ve Niğde kiliselerinin korunmalarına yönelik bir yöntem araştırması yapılması planlanmaktadır.

Korunması gerekli kültür varlıklarının taşıdıkları değerler kuramsal olarak ayrılır. Bu değerler ve koruma ölçütleri; belgesel değer, tarihsel değer, estetik/mimari değer (sanat değeri, izlenim değeri, pitoresklik değeri), ekonomik değer (kullanım değeri) olarak sayılabilir [2]. Belgesel değer, varlığın en önemli değeri olmakla birlikte o varlığı inşa eden ve kullanan toplumun sosyal, kültürel, politik, ekonomik niteliklerini ve estetik yaklaşımlarını, yaşam biçimlerini yansıtmaktadır [2]. Tarihsel değer, toplumun geçmişinin somut belgeleri olup estetik/mimari değer, mimarlık, planlama, mimarlık tarihi ve sanat tarihi gibi bilim alanları ile değerlendirilmelidir [2]. Ait olduğu kültürün özgün bir örneği olup estetik ve mimari bir değer taşıyorsa korunması gerekli bir değerdir. Ekonomik /Kullanım değeri, kültür varlıkları açık veya kapalı bir mekân olarak kullanıma katılıp ve çevresi ile birlikte kentin bütününe bir parçası olarak yer almaktadır [2]. Bu değerler doğrultusunda Niğde kiliseleri değerlendirilmiştir.

2. MATERYAL VE METOT

Çalışma yönteminde ilk olarak envanter çalışması arşiv araştırması yapılmıştır. Kiliselere yönelik envanter listeleri Kültür ve Turizm Bakanlığında elde edilmiştir. Ardından saha çalışması yapılarak belirlenen kiliselerden 21 adedi iç ve dıştan incelenmiştir. 2019-2022 yılları arasından rölöve çizimleri hazırlanmıştır. Analiz, çözümleme ve bozulma ve sorunlar tabloları hazırlanmıştır. Tipolojiler oluşturularak sonuçlar değerlendirilmiş, koruma ölçütleri oluşturulmuştur. Araştırmanın metoduna yönelik süreç diyagramı Şekil 1 aşağıda sunulmaktadır.

Çalışma kapsamında, Niğde kent merkezi ve bağlı yerleşim birimlerindeki Niğde kiliselerinin korunması, sağlamlaştırılması için öncelikle mevcut korunma durumu incelenerek yapılarda ya da kalıntılarda oluşan bozulmalar ve nedenleri tespit edilmiştir. Çözümleme tablolarında mimari özelliklerin incelenmesi, yapı malzemelerinin belirlenmesi, mevcut korunma sorunlarının tespit edilmesi, bozulmaya neden olan etkenler ve öneriler ele alınmıştır. Katalog bilgilerinin değerlendirilmesi suretiyle yapıların sorunlarına yönelik müdahale önerileri getirilmiştir. Analiz çalışmalarının tamamlanmasından sonra, yapıların değer ve sorunlarına yönelik konum, mekân, eleman ve cephe bazında tipolojik çalışmalar yapılmasının ardından çözümlemelere bağlı olarak, kiliselerin; mimari değerlerinin korunmasının sağlanması ve sorunlarının çözülmesi bağlamında bütüncül ve kapsamlı bir koruma politikası sağlayacak, koruma ölçütleri önerilmiştir.

Şekil 1. Çalışma Yöntemi

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1 Niğde Kiliseleri

Niğde şehri hakkında Sarışır'ın [4] yaptığı bibliyografya araştırmasında Niğde ve çevresinin Antik dönemden Selçuklu, Beylikler ve Osmanlıya uzanan sürecin tüm izlerini taşıyan bir Orta Anadolu şehri olduğundan bahsedilmiştir. Tanzimattan önce Osmanlı Devleti'nin şehirleri fethinde, halkın can ve mal güvenliğini sağlayacağına ve kendi dinlerini serbestçe icra hakları tanınmasına ilişkin emanname denilen güvenceler ile birçok şehir idare altına alınmıştır. Bu şehirlerde Hristiyan nüfusun ve kiliselerin varlığı devam ederek Müslüman-Hristiyan nüfus karışımını oluşturmuştur [5]. Osmanlı Dönemi'nde Ortodoks cemaatin Türkçe'den başka dil bilmeyen halkına Karamanlı, konuştukları dil de Karamanlca olarak tanımlanır [6]. Eyice [7], Orta Anadolu'nun Karaman yöresinde yaşayan dilleri Türkçe olan Ortodokslara Karamanlı Rumlar adı verildiğini, Niğde Kumluca ve Hamamlı köylerindeki kiliselerin kitabelerinin Karamanlca olduğunu belirtir.

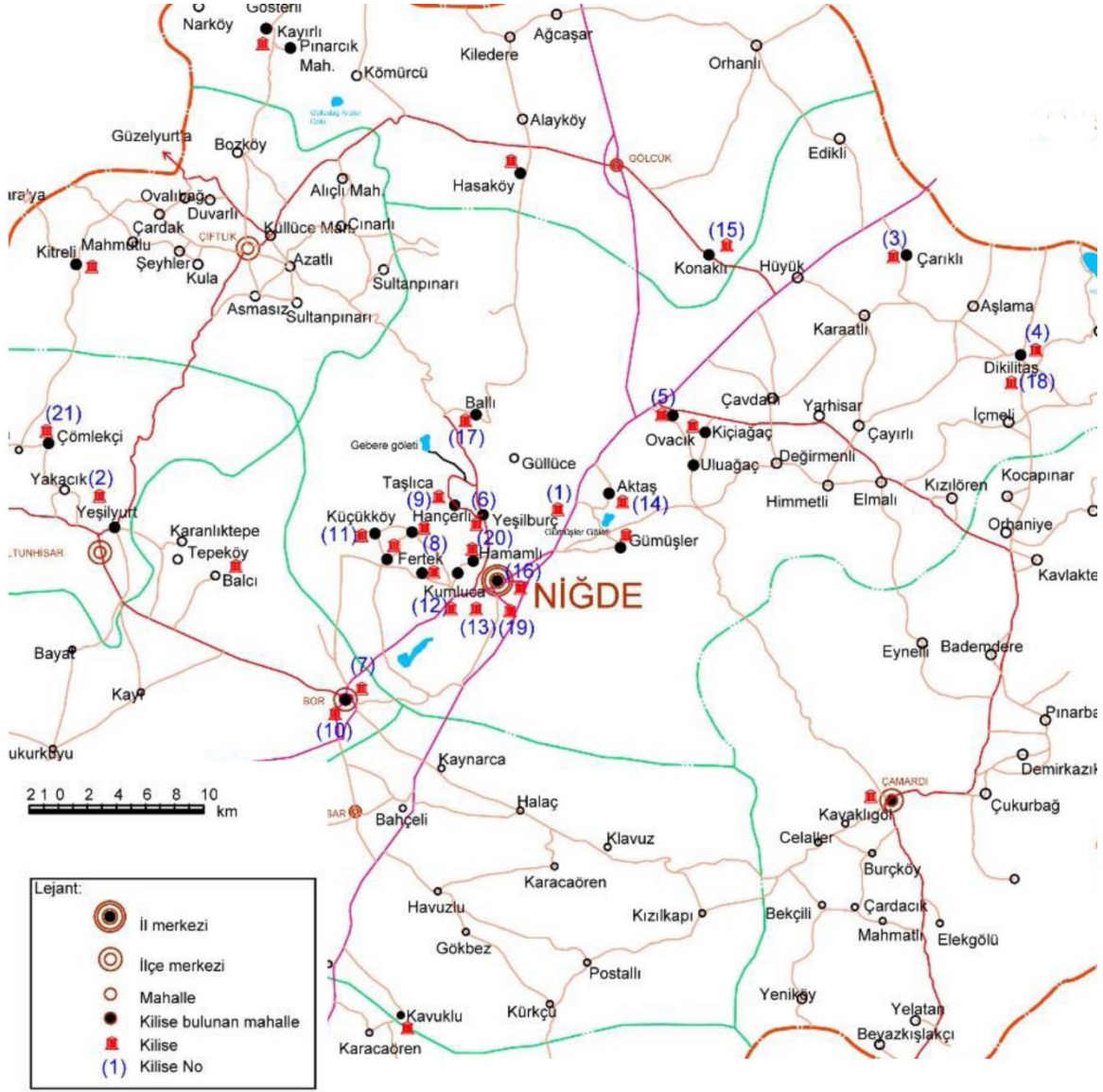
Çelebioğlu [8], Niğde'nin de içinde yer aldığı Kapadokya bölgesindeki kiliselere ilişkin çalışmada plan tipolojilerini inceleyerek bunları dört maddede sınıflandırmıştır. Bunlar; tek nefli kiliseler, üç nefli bazilikalılar, serbest haç planlı kiliseler, kapalı Yunan haçı planlı kiliselerdir. Ülkemizde var olan Hristiyanlık cemaatlerine ait kiliseler; Rum Ortodoks, Ermeni Gregoryen, Ermeni Katolik, Ermeni-Protestan, Süryani Ortodoks, Süryani Katolik, Kaldani eski Kilisesi ve Kaldani Katolik, Nasturi Kilisesi, Roma Katolik, Anglikan ve Protestan Kiliseleridir [9].

Ekin [6] çalışmada Kayseri, Niğde ve Nevşehir'de, bir kısmı da Konya, Isparta, İstanbul ve Antalya'da Karamanlca kitabeli 22 Kilise, 3 hamam, 3 çeşme, çok sayıda konut ve mezar taşına ulaştığını belirtmiştir. Karamanlılara ait mimari eserler şimdiye kadar yapılan yayın ve çalışmalarda Rum yapıları olarak değerlendirilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler

Genel Müdürlüğünden alınan envanter bilgileri ve Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan belgeler doğrultusunda Niğde il ve ilçelerindeki 36 adet kilise bulunduğu tespit edilmiştir. Niğde merkez ve ilçelerinde belirlenen rota üzerinde bulunan, belgelemeleri yapılabilen aşağıda yapım yılları verilen 21 kilise üzerinde analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır (Tablo 1) (Şekil 2).

Tablo 1. Çalışma Kapsamında İncelenen Niğde Kiliseleri

NO	YAPIM YILI	YAPI ADI	KATALOG NO
1	5.-6.yy	Andaval (Konstantin Helena) Kilisesi	2
2	6.-7. yy? 8-12 yy?	Bor Yeşilyurt Kilisesi	6
3	12-13.yy- ve 1924	Çarıklı Kilise	7
4	13.-15. yy (Geç Bizans)	Dikilitaş (Eski) Yukarı Kilise	10
5	1771	Ovacık Kilisesi	5
6	1805	Yeşilburç Kilisesi	21
7	1830	Bor Ermeni Kilisesi	4
8	1831	Fertek Kilise	11
9	1832	Hançerli Kilise (II. Aziz Nikolaos)	13
10	1834	Bor Rum Kilisesi	5
11	1834	Küçükköy Hagios Nikolaos Kilisesi	15
12	1835	Kumluca (Rum) Kilise	16
13	1835	Niğde Merkez'de Meryem Ana Kilisesi (Aşağı Kayabaşı/ Begüm Camii)	19
14	1842	Aktaş Kilisesi (Rum)	1
15	1844	Konaklı Kasabası Misli Kilisesi	14
16	1861	Niğde Merkez Rum Kilisesi (H. Prodomos Manastırı) (Aziz IoannesProdomos Kilisesi?)	17
17	19. yy	Ballı Kilise	3
18	19.yy	Dikilitaş Aşağı Kilise	9
19	19. yy	Niğde Merkez, Eskisaray Mahallesi Ermeni Kilisesi (II. Theodoros Manastırı)	18
20	19.yy	Hamamlı Köyü Kilisesi	12
21	?	Çömlekçi Köyü Kilisesi	21

Şekil 2. Niğde İli ve İlçeleri Haritası [10]

3.2 Niğde Kiliselerinin Koruma Durumunun Analizi

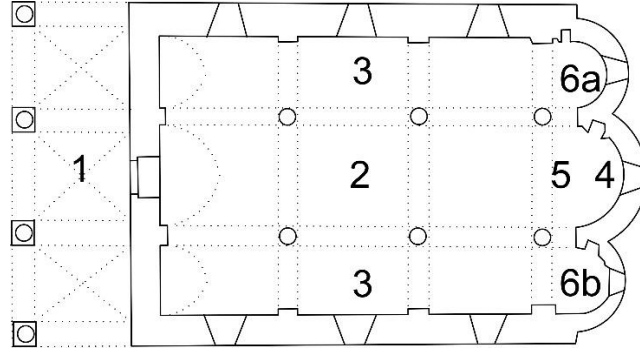
Anadolu topraklarında uygarlık izleri miras kalan, farklı kültürlerden aktarılan birçok eser, kültürel miras olarak günümüze aktarılmıştır. Söz konusu mirasımızı gelecek nesillere bırakabilmek için onlara ait bilgileri belgelemek, korumak ve yaşatmak gerekmektedir. Taşınmaz kültür varlıkları; tek yapılar, yapı grupları, çevre ölçeğinde olmak üzere farklı ölçeklerde. Bunlar içerisinde; Anıtsal yapılar genellikle Bizans, Beylikler, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi gibi merkezi otoritenin özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş konut harici işlevleri olan yapılardır. Anıtsal yapılar daha çok bir dönemin mimari tarzını, yapım tekniğini, estetik anlayışını, ait oldukları toplumun sosyo-kültürel, ekonomik ve politik özelliklerini aktaran kültürel miras olarak tanımlanabilir. Bunlar arasında; dini yapılar da Anadolu topraklarında geçmişten bu yana farklı kültürler bir arada hoşgörü

içinde yaşamlarını sürdürdükleri, farklı dinsel ve etnik kökene sahip bireylerin birlikte oluşturdukları toplum bireylerinin kullanımındaki kiliseler, camiler, mescitler, havralar ülkemizde var olmuştur. Bu sebeple artık çoğunlukla kullanımını kaybeden kiliselerin belgesel niteliğe sahip olduğu kanıtlanmış ve korunmaya değer kültür varlığı tanımı içinde yer almıştır [2]. Bu varlıklar, zaman içerisinde yıpranmış, doğal afetlere maruz kalmış, yapısal sorunlar ortaya çıkarak yıkılma ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu yapısal sorunların giderilmesi için, kiliselerin taşıyıcı elemanlarını olan duvar, sütun, payanda, kemer tonoz ve kubbelerdeki bozulmalar tespit edilerek bozulma nedenleri araştırılmalıdır.

Lozan Barış Antlaşması'na ekli olarak, Yunan ve Türk Halkının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanmıştır. Sözleşmenin 1. Maddesinde Türk topraklarında yaşayan rum Ortodoks dininden Türk uyruklu olanlar ile Yunan topraklarında yaşayan Müslüman ve Yunan uyruklu olan halkın 1 Mayıs 1923 tarihinden sonra zorunlu mübadelesine girişileceği belirtilmiştir [11, 12]. Dolayısıyla bu tarihten itibaren uygulanan nüfus hareketliliğinin Niğde'ye yansıdığı, 1914 nüfus verilerine göre %30'u Rum %2'si Ermeni olmak üzere toplam %32'lik gayrimüslim nüfusun yaşadığı Niğde'de mübadeleden sonra hiç gayrimüslim kalmadığı, halkın tamamının Müslüman olduğu görülmüştür. Niğde ve çevresinde mübadeleden ardından demografik değişimin etkileri görülmüş olup Niğde Kiliselerinin bir kısmı Müslümanların ibadet ihtiyaçlarına göre camiye çevrilmiş, bir kısmı depo, olarak kullanılmış, bir bölümü de kaderine terkedilmiştir. İnşa edildikleri dönemden bu yana da maruz kaldıkları doğal etkiler yıpranmayı da beraberinde getirmiştir.

3.3 Niğde Kiliselerinin Mimari Özellikleri

Hasol [13], sözlüğünde kilisenin kelime anlamını Hristiyan tapınağı olarak tanımlamıştır. Kiliselerde genellikle tanrının heykelinin yer aldığı, çevresi sütunla çevrili ana hacime ve halka açık ibadet mekanına naos denir. Kiliselerde ana giriş kapısından koroya kadar uzanan alana nef denir ve bazilikal planlı kiliseler neflerden oluşur. Kilise içinde öncelikle cemaatin ibadeti için ayrılmış olan “naos” bazilikal planlı yapılarda neflerle düzenlenmiştir. Orta nef yan neflerden daha geniş ve yüksektir [13, 14; 15]. Kiliselerde ruhban sınıfı için ayrılmış yüksekçe bölüme bema adı verilir. Bizans kiliselerinde sunağı içeren, kilisenin en kutsal bölümüdür. Apsis; kiliselerde koronun arkasında yer alan ve camilerin mihrap bölümünün benzeri, yarım daire ya da yarım çokgen şeklinde genellikle tonoz ile örtülü bölümdür [11]. Özellikle doğu kiliselerinde, apsisin iki yanında veya üzerinde postoforion odacıkları vardır (Şekil 3).

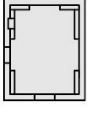
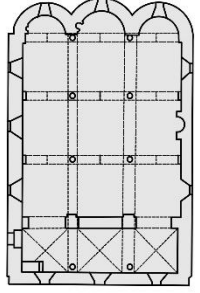
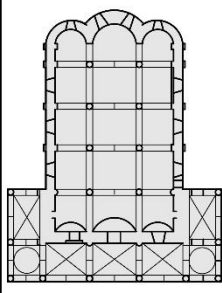
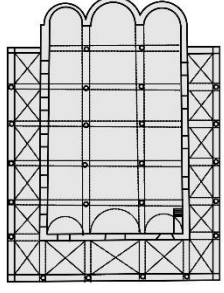
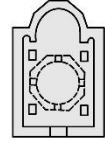
Şekil 3. Bazilika Planı, 1. Narteks, 2. Naos/Orta Nef, 3. Yan Nef, 4. Apsis, 5. Bema, 6. Pastoforion, 6a. Protesis, 6b. Diakonikon¹

Kilisenin mimarisi ve plan şekli ibadet şekillerine ve ihtiyaçlara göre gelişim göstermiştir. İlk dönemlerde yerin altında oluşturulan daha basit ibadet mekanları kullanılmış olup ilerleyen dönemlerde, Hristiyanlığın gelişimine bağlı daha büyük, yüksek ve görkemli mimarlık yapıtlarına geçiş yapılmıştır. Bu görkemli kiliselerden 36 adeti Niğde kentinde bulunmaktadır. Çalışma kapsamında Niğde merkez ve ilçelerinde belirlenen rota üzerinde bulunan, belgelemeleri yapılabilen 21 adet kilise seçilmiştir. Çalışma kapsamındaki kiliselerde; plan, cephe ve mimari elemanlar ile ilgili tipolojik çözümlene, değişim ve bozulmalar bağlamında yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda elde edilen bulgulara dayanarak koruma önerilerinde bulunulmuştur.

Bu çalışmada incelenen 21 adet kilisede ise tek nefli, üç nefli bazilikal, kapalı Yunan haç planlı kiliseler bulunduğu, üç nefli bazilikal plan tipinin de nartekse göre 3 farklı tipte olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2). Çoğunlukla bazilikal plan tipinde olduğu anlaşılan kiliselerde bazilikal plan tipi, doğu batı yönündedir. Doğuya bakan kısa kenarda apsis yer alır. Ana hacim sütunlarla nef denilen bölümlere ayrılır. Orta nef diğerlerine göre genellikle daha geniştir [15]. Üç nefli bazilikal plan tipindeki narteks plan tipleri narteksi dikdörtgen veya U plan tipinde olduğu, U plan tipinin kısa veya uzun olduğu görülmüştür. 19 adet üç nefli bazilikal plan, 1 adet Kapalı Yunan Haçı, 1 adet tek nefli plan tipi bulunduğu görülmüştür (Tablo 3). Aktaş Kilisesi üç nefli bazilikal planlı kilisenin zemin katı ve galeri katı Şekil 4'te verilmiştir.

¹ Çizim 2024 yılında yazar tarafından bilgisayar ortamında hazırlanmıştır.

Tablo 2. Niğde Kiliselerinde Plan Tipi ve Narteks Tipleri²

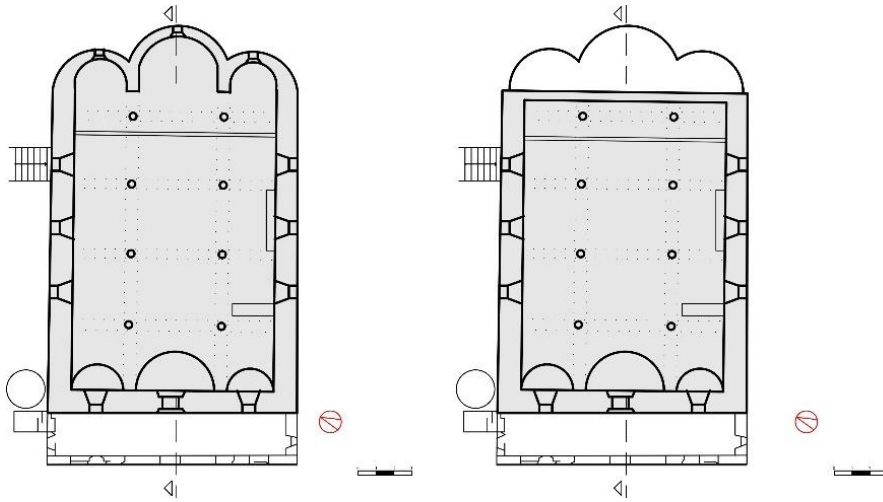
NİĞDE KİLİSELERİ				
PLAN TİPİ				
TEK NEFLİ	ÜÇ NEFLİ BAZİLİKAL			KAPALI YUNAN HAÇI
	ÜÇ NEFLİ BAZİLİKAL	NARTEKSİ KISA U	NARTEKSİ UZUN U	
				

Tablo 3. Çalışma Kapsamındaki Niğde Kiliseleri ve Plan Tipleri

NİĞDE KİLİSELERİ					
NO	YAPIM YILI	YAPI ADI	DİKDÖRTGEN-TEK NEFLİ	ÜÇ NEFLİ BAZİLİKAL	KAPALI YUNAN HAÇI
1	5.-6.yy	Andaval (Konstantin Helena) Kilisesi		X	
2	6.-7. yy? 8-12 yy?	Bor Yeşilyurt Kilisesi			X
3	12-13.yy- ve 1924	Çarıklı Kilise		X	
4	13.-15. yy (Geç Bizans)	Dikilitaş (Eski) Yukarı Kilise	X		
5	1771	Ovacık Kilisesi		X	
6	1805	Yeşilburç Kilisesi		X	
7	1830	Bor Ermeni Kilisesi		X	
8	1831	Fertek Kilise		X	
9	1832	Haçerli Kilise (II. Aziz Nikolaos)		X	
10	1834	Bor Rum Kilisesi		X	
11	1834	Küçükköy Hagios Nikolaos Kilisesi		X	
12	1835	Kumluca (Rum) Kilise		X	
13	1835	Niğde Merkez'de Meryem Ana Kilisesi (Aşağı Kayabaşı/ Begüm Camii)		X	
14	1842	Aktaş Kilisesi (Rum)		X	

² Bütün çizimler 2019- 2022 yılları arasında bilgisayar ortamında yazar tarafından hazırlanmıştır. Kapalı Yunan haçı plan tipi [16] kaynak yazar tarafından güncellenerek çizime aktarılmıştır.

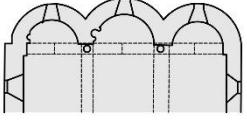
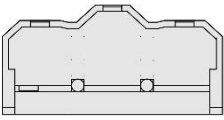
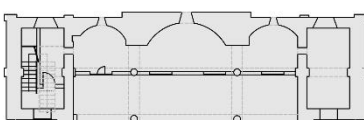
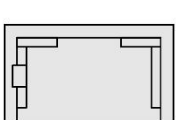
NİĞDE KİLİSELERİ					
NO	YAPIM YILI	YAPI ADI	DİKDÖRTGEN- TEK NEFLİ	ÜÇ NEFLİ BAZİLİKAL	KAPALI YUNAN HAÇI
15	1844	Konaklı Kasabası Misli Kilisesi		X	
16	1861	Niğde Merkez Rum Kilisesi (H. Prodromos Manastırı) (Aziz Ioannes Prodromos Kilisesi?)		X	
17	19. yy	Ballı Kilise		X	
18	19.yy	Dikilitaş Aşağı Kilise		X	
19	19. yy	Niğde Merkez, Eskisaray Mahallesi Ermeni Kilisesi (II. Theodoros Manastırı)		X	
20	19.yy	Hamamlı Köyü Kilisesi		X	
21	?	Çömlekçi Köyü Kilisesi		X	

Şekil 4. Üç Nefli Bazilikal Plan Tipi Örneği Zemin kat ve 1. Kat planı, Aktaş Kilisesi³

³ Çizimler 2019- 2022 yılları arasından yazar tarafından bilgisayar ortamında hazırlanmıştır.

Tablo 4. Niğde Kiliselerinde Apsis Tipleri⁴

APSİS PLAN TİPİ			
DAİRESEL PLAN	CEPHEDE ÇOKGEN PLAN	CEPHEDE DÜZ DUVAR İÇTE DAİRESEL PLAN	DÜZ
			

Bazilikal planlı kiliselerin 2 adetinde yan nefler ve orta neften meydana gelen naosa giriş direk ana kapıdan yapılmaktadır. Nasosu ayıran nefler sütunlar ile ayrılmaktadır. Kiliselerde apsis tipleri, dairesel plan, cephede çokgen plan, cepheden düz duvar içte dairesel plan ve düz duvar şeklinde görülmüştür (Tablo 4). 21 adet kilisenin 12 adedinde dairesel planlı apsis, 4 adedinde cephede çokgen planlı, 3 adedinde cepheden düz duvar içte dairesel planlı ve 1 adedinde düz duvar tipinde apsis bulunmaktadır. 1 adedinde apsis bölümü değişmiş olduğundan tespit yapılamamıştır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen kiliselerden 15 adet kilisenin köyde, 3 adet kilisenin ilçe merkezinde, 3 adet kilise il merkezinde yer almaktadır. Kiliseler genellikle yerleşim içerisinde yer almaktadır. Ancak Andaval, Ballı köy, Küçükköy kiliselerinin yakın çevresinde yapılaşma ve yerleşim bulunmamaktadır. Değişim ve bozulmalar bağlamında, kiliselerin vaziyet planları (konum ve çevre) değerlendirildiğinde yerleşime uzak olan kiliselerin daha çok bozulmaya maruz kaldığı, vandalizm etkileri görüldüğü tespit edilmiştir. Cephe tipolojisi çalışmasında, plan tipleri ile bağlantılı olan cephe tipleri ile yol kotuna göre konumundan etkilenen cephe tipleri bulunmaktadır. Yol kotu ile kilise zemini arasında kot farkı bulunanlar ile yol kotu ile aynı kotta bulunan kiliseler bulunduğu görülmüştür.

Plan tipleri ile üst örtünün bağlantısı batı cephe yani giriş cephenin tipolojisini çıkarmaktadır. İncelenen kiliselerin katalog numaraları Tablo 1’de verilmiş olup Tablo 5’te batı cephe tipolojileri görseller ile verilmiştir. Üst örtüde dış cephede görünen şekli kubbe, teras çatı, üç mahyalı beşik çatı ya da iki kademeli beşik çatı, tek mahyalı beşik çatı ve değişenler plan tipleri ile çakıştırılmıştır. 11 adet kilisenin tek mahyalı beşik çatılı olduğu tespit edilmiştir. Üstü örtüsünde kubbeli olan kilise Konaklı

⁴ Apsis tiplerinde cephede düz apsis tipi [17] kaynak yazar tarafından güncellenerek çizime aktarılmıştır.

Kilisesi' dir. 3 adet yapının üst örtüsü ve planında değişimler olduğundan mevcut hali değerlendirmede yok-değişmiş şeklinde belirtilmiştir.

Tablo 5. Niğde Kiliselerinde Batı Cephe Tipleri⁵

	BATI CEPHESİ TIPLERİ				KAPALI YUNAN HAÇI PLAN
	TEK NEFLİ PLAN	ÜÇ NEFLİ BAZİLİKAL PLAN			
		NARTEKSİ DİKDÖRTGEN	NARTEKSİ KISA U	NARTEKSİ UZUN U	
ÜST ÖRTÜ	 KATALOG NO	 KATALOG NO	 KATALOG NO	 KATALOG NO	 KATALOG NO
Teras Çatı					6
Kubbe		14			
Üç Mahyalı Beşik Çatı- İki Kademeli Beşik Çatı			12	11	
Beşik Çatı	10	1,3, 5, 7, 9, 13, 15, 16, 18, 20, 21	19	17	
Yok -Değişmiş		2, 4, 8			

Kiliselerde bulunan plan elemanları, atrium, narteks, ana mekânı ayıran nefler, bema, apsis, naos, prothesis, diakonikon, vaftizhane, ambon, hazine dairesi, çan kulesi, papaz evi olarak belirlenmiştir. Niğde kiliselerinin plan elemanları çözümlene tablolarında verilen mekanlar üzerinden çalışılmıştır. Çalışma kapsamında çalışılan 21 kilisenin 19'unda ana mekâna açılan giriş bölümü olan narteks bulunmaktadır. Genellikle batı yönünde yer almaktadır. Ana mekândan genellikle duvar ile ayrılmaktadır. Dış mekânda genellikle sütunlar ile çevrelenen nartekse, müdahaleler yapıldığı duvarlar eklenerek kapalı bir mekân elde edildiği kiliseler bulunmaktadır.

Niğde Bor Rum, Hamamlı, Konaklı, Küçükköy, Kumluca, Eskisaray Mahallesi Ermeni (II. Theodoros) ve Merkez Meryem Ana kiliselerinde apsisin önünde bir basamak olan bemanın günümüzde var olduğu görülmüştür. İncelenen Niğde kiliselerinde ambon, hazine dairesi, bölümlerinin bulunmadığı, sadece Niğde Merkez, Eskisaray Mahallesi Rum kilisesinde papazevinin günümüze ulaştığı görülmüştür.

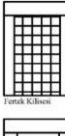

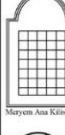
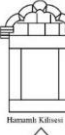

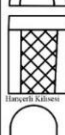

⁵ Fotoğraflar 2019 yılı yazar arşivinden alınmıştır.

Ballı köy kilisesinde çan kulesinin bulunduğu ancak tahrip olduğu, yaklaşık 3,50 m'lik bölümünün mevcut olduğu, üst kısmının yıkıldığı tespit edilmiştir. Ovacık köyü kilisesinin çan kulesinin günümüze bütüncül olarak ulaştığı ve korunma durumunun iyi olduğu görülmüştür. Pencere Tipleri; kemerli pencere, süslemeli pencere, kapı üstü pencere, basit pencere olarak belirlenmiştir (Tablo 6). Pencere bazı yapılarda içeriden kemerli dışarıdan düz dikdörtgen bazı yapılarda ise içeriden dikdörtgen, dışarıdan kemerli olmaktadır. Kemerler yuvarlak veya sivri olarak görülmektedir. Bazen aynı yapıda birkaç tip pencere görülmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Hamamlı Kilise Kemerli ve Süslemeli Pencere Tipleri [18]

Tablo 6. Niğde Kiliselerinde Pencere Tipolojisi⁶

NİĞDE KİLİSELERİ PENCERE TİPLERİ					
KEMERLİ PENCERE		SÜSLEMELİ PENCERE		DAİRESEL PENCERE	BASİT PENCERE
İÇ	DİŞ				
					
Ferik Kilisesi	Akıncı Kilisesi Niğde Eski Ana Kilisesi	Bor İnan Kilisesi	Ferik Kilisesi	Ferik Kilisesi	Ferik Kilisesi
					
	Maryem Ana Kilisesi	Hamamlı Kilisesi	Kılıçkalyan Kilisesi	Çarlık Kilisesi	Kılıçkalyan Kilisesi Bor İnan Kilisesi Akın Kilisesi Dikilitaş Anıtı Kilise Kamula Köyü Kilisesi Niğde Eski Ana Kilisesi Niğde Eski İnan Kilisesi Maryem Ana Kilisesi Ortaokul Kilisesi Yedigöller Kilisesi
					
	İncekavak Kilisesi	Konaklı Kilisesi	Dikilitaş Yalvarı Kilise		Çarlık Kilisesi Ovacık Kilisesi
					
	Bor Yeşilortu Kilisesi	Andaral Kilisesi	Kılıçkalyan Kilisesi		
					
		Ferik Kilisesi	Ferik Kilisesi		
			Ferik Kilisesi		

⁶ Çizimler 2019- 2022 yılları arasından yazar tarafından bilgisayar ortamında hazırlanmıştır.

Kapı Tipleri; kemerli, süslemeli (alınlıklı), basit tiplerde görülmektedir (Tablo 7). Kiliselerde genellikle giriş kapıları ve ahşap pencere doğramaları yenilenmiştir. Bazılarında da pencere doğramaları tamamen yok olmuş veya ahşap kasaları kalmıştır (Şekil 6).

Şekil 6. Hamamlı Kilisesi ve Dikilitaş Yukarı Kilisesi Süslemeli Kapı Örnekleri [18]

Tablo 7. Niğde Kiliselerinde Dış Kapı Tipleri⁷

BAŞLIK	SANATÇI	YER	YIL
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

⁷ Çizimler 2019- 2022 yılları arasından yazar tarafından bilgisayar ortamında hazırlanmıştır.

Niğde kiliselerinde pencere ve kapı söveleri, silmeler, nişlerin yanı sıra bulunan süsleme, bezeme öğeleri duvar resimleri, kabartmalar ve özellikle farklı bezemeli sütun başlıkları dikkat çekmektedir. Niğde kiliselerinde sade sütun başlıklarının yanı sıra bitkisel, hayvansal motifler, geometrik formlarda, dini (haç motifli) ve figürlü bezemeleri olan sütun başlıkları görülmektedir. Hamamlı ve Küçükköy kiliselerinde sütun başlıklarında ejder formunda süslemeler görülmektedir.

Niğde kiliselerinde kapı ve pencereleri çevreleyen mimari olarak estetik katan dekoratif profili, dışa veya içe doğru çıkıntılı taş söveler bulunmaktadır. Söveler bitkisel ve dini motifler ile birleştirilerek pencereleri süslemektedir. Niğde kiliselerinde beşik çatılı kiliseler saçak silmesi ile çevrelenmektedir. Yeşilyurt Sivri Kilise’de teras parapetinin altında taştan kat silmesi cepheyi sarmaktadır. Hamamlı kilisesinde çatıdan yağmur suyun aktarmak için çörtlen kullanılmıştır. Dikilitaş Aşağı Kilisede ön cephede üst kat pencerelere çıkan merdivenler sadece bu kilisede görülmektedir. Dikilitaş Yukarı Kilisede de ön cephede üst katta küçük balkon şeklinde bir çıkıntı bulunmaktadır. İncelenen kiliselere göre cephe öğelerinin dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Niğde Kiliselerinde Cephe Öğeleri

NİĞDE KİLİSELERİNDE CEPHE ÖGELERİ									
KATAL OG NO	Yapı Adı	Silme	Giriş Kapı Söveleri	Süslmeli Pencere	Motifler	Sütun başlıkları	Kubbe	Çıkma (Kat, merdiven vb)	Çan Kulesi
1	Aktaş Kilisesi (Rum)	X							
2	Andaval Kilisesi (Konstantin Helena Kilisesi)			X					
3	Balı Kilise	X				X			X
4	Bor Ermeni Kilisesi	X							
5	Bor Rum Kilisesi	X	X	X		X			
6	Bor, Yeşilyurt, Kilise	X							
7	Çarıklı Kilise	X							
8	Çömlekçi Köyü Kilisesi								
9	Dikilitaş Aşağı Kilise (183 Ada,4 Parsel)	X	X		X	X		X	
10	Dikilitaş (Eski) Yukarı Kilise		X	X				X	
11	Fertek Kilise	X	X	X	X	X		X	
12	Hamamlı Köyü Kilisesi	X	X	X	X	X			
13	Hançerli Kilise (II. Aziz Nikolaos)	X	X	X	X	X			
14	Konaklı Kasabası Misli Kilisesi	X	X	X	X	X	X		
15	Küçükköy Hagios Nikolaos Kilisesi	X	X	X	X				
16	Kumluca (Rum) Kilise	X			X				
17	Niğde Merkez 30 Parseldeki Rum Kilisesi (H. Prodomos Manastırı) (Aziz Ioannes Prodomos Kilisesi?)	X	X					X	
18	Niğde Merkez, Eskisaray Mahallesi Ermeni Kilisesi (II. Theodoros Manastırı)	X	X					X	
19	Niğde Merkez'de Meryem Ana Kilisesi (Aşağı Kayabaşı/ Begüm Camii)	X	X	X		X			
20	Ovacık Kilisesi	X							X
21	Yeşilburç Kilise	X	X						X

3.4 Yapım sistemi

Niğde ve çevresindeki kiliseler genellikle düzgün kesme taşlarla inşa edilmiştir. Yapıların dış duvarları düzgün kesme trakit taşlarla, iç duvarlar ve üst örtü ise moloz taş ve harçla yığma tekniğinde inşa edilmiştir [19]. Duvar, tonoz, kemer, söve, lento gibi tüm yapı elemanlarında taş malzeme kullanılmıştır (Şekil 7, Şekil 8).

Taşlar gri, siyah ve sarı renklerde olup derz kalınlığı oldukça azdır [19]. Bazı yapılar dış duvarları düzgün kesme trakit taşlarla, iç duvarlar ve üst örtü ise moloz taş ve harçla yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Gri renkli bazalt ve yöresel trakit taşlar da kullanılmıştır. Genellikle onarım yapıldığı düşünülen bazı bölümlerde kaba yonu taşların kullanıldığı görülmüştür. Kubbe kasnakları ve silmelerde kesme sarı trakit taşlar, zemin döşemesinde ve üst örtüsünde ince yonu taş bloklar kullanılan kiliseler de mevcuttur [20]. Duvar, tonoz, kemer, söve, lento gibi tüm yapı elemanlarında taş malzeme kullanılmıştır [19]. Taş sütunlar üzerine kubbe veya tonoz ile geçilerek genellikle kaba yonu taş ile üst örtü yapıldığı görülmüştür.

Şekil 7. Niğde Bor Rum Kilisesi [18]

Şekil 8. Niğde Hançerli Köyü Kilisesi [18]

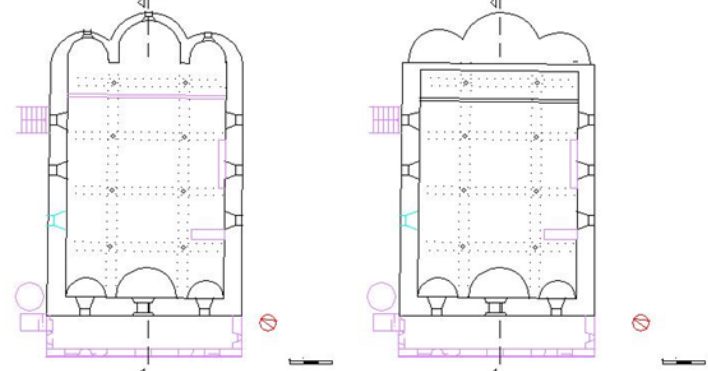
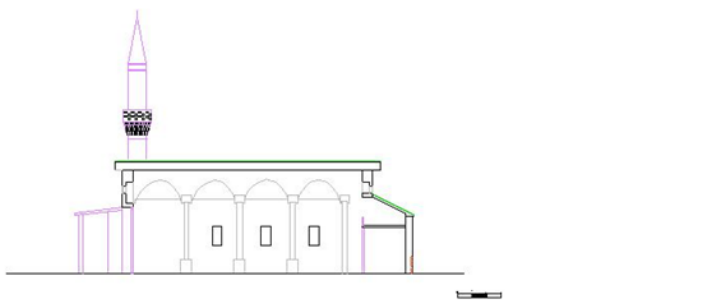
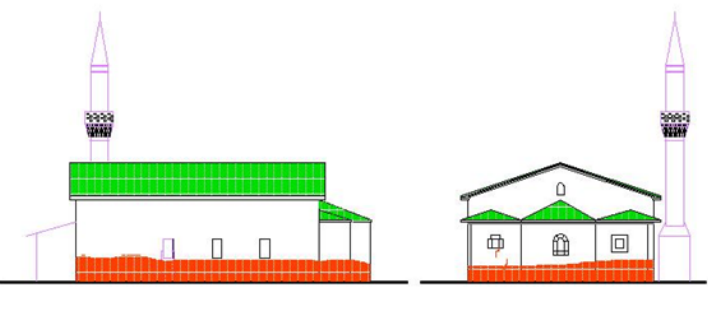
Niğde kiliselerinden camiye çevrilenler dışındaki yapıların cephelerinde sıva yoktur. Kesme taş duvarlarda yanaşık derz tekniği kullanılmıştır. Derz genişliği 1-5 mm arasında değişmektedir. Kaba yonu ve moloz taş duvarlarda derz genişlikleri 3 – 8 cm arasında değişmektedir. Cephelerde yer yer derz boşalmaları oluşmuştur. Kiliselerin iç duvarlarında kırıktı, kireç harçlı sıva yaygın olarak kullanılmıştır [20]. İşlev verilmeyen ve kullanılmayan kiliselerin iç mekanlarındaki sıvalar genellikle doğal veya doğal olmayan etkenlerden dökülmüştür.

3.5 Niğde Kiliselerinde Bozulmalar ve Sorunlar

Çalışma kapsamında incelenen Niğde kiliselerinin, 1923-1930 yılları arasında Türk ve Rum nüfusun karşılıklı mübadelesinin ardından kaderine terk edilmesi ile işlevsel, fiziksel değişim ve bozulmalara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Kiliselerin mimari özellikleri, yapısal sorunları, yapıdaki müdahalelere bağlı sorunları, malzeme sorunları ve diğer sorunları “Çözümleme Tabloları” ile “Bozulma ve Sorunlar Tabloları” ile verilmiştir (Bu tablolar, “Emine Dağtekin’in doktora tezindeki katalog çalışmalarından yararlanılarak geliştirilmiştir) [21].

Yapısal sorunlar; mimari kütle kaybı (yapının bir bölümünün kısmen ya da tamamamen kaybı), taşıyıcı elemanlarda kırılma, ayrılma, derin çatlak, duvar örgüsünde ayrılma, derin çatlak, yarık oluşumu, kılcal çatlaklar, özgün yapıya eklenmiş yapısal sistem ekleri (betonarme, çelik vb. kolon, giriş, ahşap çatı) olarak belirlenmiştir. Yapıdaki müdahalelere bağlı sorunlar; harç ve sıva müdahaleleri, çimento bağlayıcılı sıva müdahalesi, çimento bağlayıcılı harç müdahalesi, kireç müdahalesi, beton şap müdahalesi ve muhdes-niteliksiz ekler; eklenti mekanlar veya kısımlar, mimari eleman ekleri (muhdes kapı, parmaklık, tente), elektrik, mekanik tesisatına ait ekler, niteliksiz uyumsuz döşeme kaplaması ve diğer olarak tespit edilmiştir. Ayrıca kapatılmış açıklıklar, açılmış niteliksiz açıklıklar, mimari eleman kayıpları diğer sorunlar olarak incelenmiştir. Malzeme sorunlarından olan kargir birim malzeme sorunları; kargir birim kayıpları, kargir birim elemanlarda kırılma, kargir birim elemanlarda yüzey bozulması şeklinde tespit edilmiştir. Derzlerde harç (derz malzemesi) boşalmaları/kayıpları görülmüştür. Yüzey kirlilikleri; lekelenme (derz malzemesi) akması, çiçeklenme- tuz birikimi, renk değişimi- kirlenme, boya, duvar yazıları sorunlarıdır. Birikimler ise is birikimi, toprak birikimi, moloz taş birikimi, bitkisel-mikrobiyolojik oluşumu, metal elemanlarda korozyon olarak belirlenmiştir. Katalog çalışmasının bir örneği Niğde Aktaş Kilisesi Kataloğu, analiz, çözümleme çalışmaları ve bozulma ve sorunların tespitleri Tablo 9-Tablo 10 Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 9. Analiz Tablosu, Aktaş Kilisesi Örneği⁸

<p>KİLİSENİN ADI: NİĞDE AKTAŞ KİLİSE</p> <p>Niğde ili, Aktaş Köyü 288 Ada, 3 parselde bulunan kilise bir dönem köyün eski camisi olarak kullanılmış olup yeni cami yapılması sebebiyle bugün boş durumdadır. Cami olarak kullanıldığı dönemde yapının kuzeybatı tarafına minare inşa edilmiş giriş bölümüne revak bölümü eklendiği görülmüştür. İç mekân da apsis bölümünün önüne camcanlı bir bölme yapılmıştır. Mihrap ve minber eklenmiştir.</p> <p>Kitabesi bulunmayan kilise edinilen bilgilere göre 1842 tarihinde inşa edilmiş olup 1950'lerde batısındaki narteks yıkılarak bugünkü son cemaat yeri yapıldığı düşünülmektedir. Avlusundaki şadırvanda oturma birimleri olarak kullanılan küçük boyutlu başlıklar olasılıkla gynecaion, avluda zeminde duran büyük boyutlu başlık ve sütunlar orijinalde nartekste kullanılmış olmalıdır. Üç nefli tonoz örtülü, bazilikal planlı kilisenin içi sıvalıdır. Orijinal yerinde duran ikonostasis ve prothesis içinde saklanan, üzerleri haç boyalı cam aydınlatma elemanları büyük önem taşımaktadır." (Pekak, 1998)</p>	<p>KATALOG NO:1/1</p> <p>KONUMU:</p>
<p>PLAN:</p> 	<p>PLAN TİPİ: ÜÇ NEFLİ BAZİLİKAL</p> <p>DURUM ANALİZİ:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ BOZULMA ■ YIKILMA ■ YOKOLMA ■ EKLEME ■ DEĞİŞME ■ YENİDEN YAPIM ■ BİRİKİMLER
<p>KESİT:</p> 	<p>MEVCUT KULLANIM DURUMU:</p> <ul style="list-style-type: none"> CAMİ MÜZE-ÖREN YERİ SERGİ SALONU DEPO BOŞ
<p>GÖRÜNÜŞ:</p> 	<p>İNCELEME TARİHİ: Ekim 2019</p> <p>ÇİZİM: KAYNAK: Güncelleme S.Pekak İlkay AYAZ TİPİ</p>

⁸ Çizimler 2019- 2022 yılları arasından yazar tarafından bilgisayar ortamında hazırlanmıştır.

Tablo 11. Bozulma ve Sorunlar Tablosu, Aktaş Kilisesi Örneği

YAPININ ADI: AKTAŞ KİLİSESİ		KATALOG NO: 1/5		
BOZULMA VE SORUNLAR				
YAPISAL SORUNLAR		KARGIR BİRİM MALZEME SORUNLARI		
Mimari Kitle Kaybı (Yapının bir bölümünün kısmen ya da tamamen kaybolması)		Kargir Birim Kayıpları		
taşıyıcı elemanlarda kırılma, ayrılma, derin çatlak		Kargir Birim Elemanlarda Kırılma		
Düvar örgüsünde ayrılma, derin çatlak, yarık oluşumu		Kargir Birim Elemanlarda Yüzey Bozulması		
Kirel Çatlaklar				
Özgül Yapıya eklenmiş yapısal sistem ekleri (Betonarme, çelik vb. kolon, kiriş, ahşap çatı)				
YAPIDAKİ MÜDAHALELERE BAĞLI SORUNLAR		YÜZEY KIRILIKLARI		
MÜHDES-NİTELİKSİZ EKLER	Çimento Bağlayıcılı Sıva Müdahalesi Çimento Bağlayıcılı Harç Müdahalesi Kireç Müdahalesi Beton Şap Müdahalesi Eklenmiş Mekanlar veya Kısımlar Mimari Eleman Ekleri (Mühdes Kapı, Parnaklık, Teme) Elektrik, Mekanik Tesisatına Ait Ekler Niteliksiz Uyumsuz Döşeme Kaplanması Diğer	Herç (Derz Malzemesi) Boşlukları/Kayıpları Lekeleme (Derz Malzemesi) Akması Çiçeklenme- Tuz Birikimi Renk Değişimi- Kirlenme Boya	X X X X X X	
				DERZLER
				BİRİKİMLER
				DİĞER
				MALZEME SORUNLARI
				KORUMA ÖNERİSİ
BOZULMALARA NEDEN OLAN ETKENLER				
Doğal Etkenler	X	Onarım Gereksinim Yok		
Yapının Terk edilmesi	X	Basit Onarım Gerekli		
Bakımsızlık	X	Kapsamlı Onarım Gerekli	X	
Vandalizm		İşlev verilmesi		
Uygun Olmayan İmar Planı		Çevre Düzlenmesi Gerekli		
Yanlış Restorasyon	X	Örüntü Esaslı Onarım Gerekli		
Kalıtım Yok emme		Rekonstrüksiyon gerekli		
İşlev Değişikliği	X	Restorasyonu tamamlanmamış		
KORUMA DURUMU		RESTORASYONU VEYA ÇEVRE DÜZENLEMESİ TAMAMLANAN YAPIDAKİ MÜDAHALELER		
Basit Onarım Yapılmış Yapı	X	Yapısal Sağlanma		
Restorasyonu Tamamlanmamış Yapı		Kargir Birim Malzeme Sağlanma		
Koruma Projeleri Tamamlanmamış Yapı		Kargir Birim Malzeme Tamamlanmaları		
Çevre Düzlenmesi Tamamlanmamış Yapı		Herç ve Sıva Kalınlıklarını Sağlanma		
Restorasyonu Devam eden Yapı		Mimari Elemanlarda Yenileme		
Koruma Projeleri Devam eden Yapı		İşlev verilmesi	X	

3.6 Yapısal Sorunlar

Yapının bir bölümünün kısmen ya da tamamamen kaybı görülen kiliseler bulunmaktadır (Şekil 9). Ancak Niğde kiliselerinin genel olarak yapı bütünlüğünün korunduğu tespit edilmiş olup az sayıda kilisede mimari kütle kaybı görülmektedir [22]. Yapılış dönemi daha eski tarihlendirilen kiliselerde daha çok çatıda bazen duvar ve döşemelerde; malzemin zaman içinde hasar görerek fiziksel ve yapısal özelliklerini kaybetmesinin de etkisiyle oluşan bölgesel kayıplar olduğu tespit edilmiştir [23].

Şekil 9. Niğde Aktaş Köyü Konstantin ve Helena Kilisesi, Mimari Kütle kaybı [18].

Taşıyıcı elemanlarda kırılma, ayrılma, derin çatlak oluşumu, yapıların veya yapı kalıntılarının taşıyıcı elemanlarında çatlaklar, yarıklar ya da açılmalar oluşması ile görülen çatlak deprem ve benzeri hareketlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Niğde kiliselerinin bozulma durumlarının çalışıldığı katalogta 4 cm'den büyük çatlaklar derin çatlak olarak adlandırılmıştır. Duvar örgüsünde ayrılma, derin çatlak, yarıklık oluşumu, yapıların ya da yapı kalıntılarının duvar örgülerinde açılmalar ve örgüde çatlaklar, yarıklar oluşması ile görülen çatlaklar deprem ve benzeri hareketlere bağlı olarak örgü yük dengesindeki değişimler ve örgü düzeninin bozulmasından dolayı gerçekleşmektedir [23]. Çalışmada, duvar örgüsünde 4 cm'den büyük çatlaklar derin çatlak olarak adlandırılmıştır (Şekil 10). Niğde kiliselerinin bozulma durumlarının çalışıldığı katalogta (0.5-1cm arasında tespit edilebilen ve süreklilik arz eden çatlaklar kılcal çatlak olarak adlandırılmıştır.

Şekil 10. Niğde Ballı Köyü Kilisesi, Derin Çatlak [18]

Özgün Yapıya eklenmiş yapısal sistem ekleri (Betonarme, çelik vb. kolon, kiriş, ahşap çatı), incelenen Niğde kiliselerinin bazılarında özgün yapının zaman içerisinde kullanıcı isteği doğrultusunda eklenmiş yapısal sistem ekleri ile değişim geçirdiği gözlemlenmiştir. Kilise işlevi tamamen kaybedilerek konuta çevrilen yapılarda kolon kiriş, çatı vb. yapısal ekler yapıldığı görülmüştür. Çömlekçi köyünde bulunan kilisenin duvarlarının ve çatısının yenilenerek eklenti ahır yapıldığı görülmüştür (Şekil 11). Kilisenin dışarıdan algılanması mümkün olmamaktadır. İçeride nefler ve apsisin varlığı anlaşılmaktadır.

Şekil 11. Niğde Çömlekçi Köyü Kilisesi, Çatı, bitişiğinde konut inşa edilmiş, Sol nef kaybı [18]

Yapılardaki müdahalelere bağlı sorunlar görülmüştür. Niğde kiliselerinde çatlaklara, boşalan bazı derzlerde de çimento harç ile müdahale yapılmıştır. Bazı bölümlerde çimento bağlayıcılı sıva veya kireç müdahalesi yapıldığı zeminde beton şap müdahaleleri yapıldığı görülmüştür (Şekil 12, Şekil 13). Kiliselerdeki taş bozulmalarının çimento kullanılarak yapılan müdahalelerden olduğu görülmüştür. Çimento ile onarımda, tuz problemi ve nem sorunu ortaya çıkmaktadır [24].

Şekil 12. Küçükköy Kilisesi Çimeto siva [18]

Şekil 13. Yeşilburç Kilisesi Kireç Müdahalesi [18]

Kiliselerde zaman içinde hem fiziksel değişiklikler hem de işlev değişiklikleri olduğu görülmüştür. Bu işlev değişiklikleri sebebiyle eklenti mekanlar, eklentiler yapılmıştır. Cami kullanımı verilen kiliselerde özgüne uygun olmayan malzeme ile revak bölümü yapıldığı ayrıca minare inşa edildiği görülmüştür. Genellikle apsis bölümünün kapatmak üzere duvar veya camekan kullanıldığı belirlenmiştir. Aktaş köyünde bulunan kilisede giriş bölümüne ahşap sundurma çatı ve tuğla duvar ile revak bölümü yapıldığı görülmektedir (Şekil 14). Ovacık Kilisesinde de kilise cami işlevi ile kullanılmaktadır. Girişin önüne camekan ile rüzgarlık ve ayakkabılık yapıldığı tespit edilmiştir (Şekil 15). Dikilitaş köyündeki Aşağı Kilisede apsinin bulunduğu Doğu Cephesine bitişik eklenti yapı bulunmaktadır. Dikilitaş Yukarı Kilisesinin de bir dönem atölye olarak kullanıldığından içeride ağır metal elemanlar bulunmaktadır.

Şekil 14. Aktaş Kilisesinin Cami olarak kullanıldığı dönemde eklenen revak [18]

Şekil 15. Niğde Ovacık Kilisesi [18]

Yapılarda kapı, pencere, parmaklık vb. gibi mimari eleman ekleri görülmektedir. Özgününde olmayan kapı ve pencere açıklıklarının yapıldığı görülmüştür (Şekil 16). Ayrıca kapı ve pencerelerin doğramanın zaman içinde malzeme, biçim ve boyutlarında değişimler olmuştur.

Şekil 16. Niğde Yeşilburç Kilisesi Değişen Kapı [18]

Şekil 17. Niğde Yeşilburç Kilisesi, Tesisat Ekleri [18]

Kiliselerde özgün mimaride bulunmayan ancak sonradan ısınma vb. teknik donatı ihtiyacı sebebiyle niteliksiz elektrik ve mekanik tesisatı ekleri yapıldığı tespit edilmiştir (Şekil 17). Açıklıkların kapatılması; narteksteki açıklıkların ya da pencere açıklıklarının moloz taş, briket vb. malzemeler ile kapatılmış olduğu görülmektedir. Bu şekilde muhdes mekânlar elde edilmiştir. Kapatılmış açıklıkların yanısıra açılmış niteliksiz açıklıklar da yapılarak yapıların mimari bütünlüğünde bozulmalara sebep olduğu tespit edilmiştir (Şekil 18).

Şekil 18. Kapatılmış Açıklıklar, Küçükköy Hagios Nikolaos Kilisesi, Niğde Merkez Rum Kilisesi, Güney Cephesi, Niğde Yeşilburç Kilisesi [18]

3.7 Kargir Birim Malzeme Sorunları

Yapının bileşenlerini oluşturan beden duvarlarında, kemerlerde taş malzeme gibi kargir birim kayıpları olduğu görülmüştür. Bazı yapılarda zemin döşemesi sökülerek tahrip edilmiştir. Zaman içinde kayıplar olduğu, değişimler yapıldığı görülmüştür. Çatı örtülerinde kaplamaların bazı bölümlerinin bozulduğu, kaybolduğu, tavan kaplamalarında malzeme kayıpları ve çürümeler olduğu, yapı içerisindeki sıva yüzeylerinde kopmalar, ayrılmalar olduğu, taş süslemelerde malzeme kayıpları ve

deformasyonlar olduğu görülmüştür. Cephelerde, ahşap hatıllarda da çürüme ve malzeme kayıpları oluşmuştur [20].

Kargir Birim Elemanlarda kırılma, yüzeyde bozulma, harç (derz malzemesi) boşalmaları, kayıpları, lekelenme gibi sorunlar tespit edilmiştir. Cephe, iç mekânda yüzeylerinde deformasyon ve neme bağlı olarak tuz birikimi- çiçeklenme ve erime gözlemlenmiştir (Şekil 19). Üst örtüden kaynaklanan çiçeklenmeler iç Derzlerde kullanılan çimentolu harcın içindeki tuzların erimesi ile taş yüzeylerde renk değişimlerine, bitki oluşuma neden olmuştur. Zeminden gelen nemin etkisi ile cephe renk değişimleri, olduğu, zaman içerisinde yine yüzeylerde kirlenme olduğu görülmüştür (Şekil 20). Genellikle cami olarak işlev verilen yapılarda duvar, sütun yüzeylerinin boyanması yapılan müdahalelerden olduğu tespit edilmiştir. İç mekânda sıvalı olan bölümlerde yer yer dökülmeler, kopmalar ya da kabarmalar olmuştur.

Şekil 19. Niğde Hamamlı Köyü Kilisesi, Çocuklenme Tuz Birikimi [18]

Vandalizm eylemi nedeniyle duvar yazıları veya kaçak kazılarda zeminde kazı yapılarak yapılara zarar verilmesi hususları tahribatlardan bazılarıdır (Şekil 20). Özellikle mevcut durumunda kullanılmayan kiliselerde zeminde ve yapının çevresinde toprak birikimi ve moloz taş birikimleri olduğu görülmüştür. Zaman içerisinde veya vandalizm sonucunda yüzeylerde is birikimleri oluşmuştur. Bitkisel-mikrobiyolojik oluşumu sorunları da önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir (Şekil 21) Metal Elemanlarda özellikle pencere demir parmaklıklarında form bozukluğu, malzeme kaybı ve korozyonlar olmuştur.

Şekil 20. Niğde Bor Ermeni Kilisesi Duvar Yazıları [18]

Şekil 21. Niğde Bor Rum Kilisesi, Bitkisel oluşumlar [18]

3.8 Niğde Kiliselerinde Bozulmalara Neden Olan Etkenler

Madran [1] anıtların onarım ihtiyaçlarının, tarihi kültür varlığını gelecek nesillere devretme görevi, varlığın kendi tarihi, mimari önemi ve değeri, toplumun kültürel ekonojik ve sosyal gelişmelerinin ortaya koyduğu gereklilik, envanter sonucu yapının onarım ihtiyacının tespiti gibi kriterler ile belirlenebileceğini belirtmiştir. Bu kapsamda Niğde kiliselerinin anıtsal yapı olduğu ve tarihi, mimari önemi ve değerinin yanı sıra kentin kültürel zenginliğine katkısının göz ardı edilemeyeceği bir gerçektir. Çalışma kapsamında incelenen kiliselere yönelik envanter çalışması yapılarak hasar durumları tespit edilmiş ve zaman içerisinde bozulmalarına neden olan etkenler belirlenmiştir.

Niğde Kiliselerinin genel olarak bozulmalarına neden olan etkenler, doğal etkenler ve insan müdahalesi ile değişimlere bağlanabilir. Zaman içerisinde rüzgâr, yağmur vb. hava olayları ile savrulan tohumlar yüzeylerde bitkilenme, zemin ve çatıda yağmur suyu çivilenme, lekelenme gibi bozulmalara sebep olmaktadır. Bitkisel oluşumların temizlenmesi, çeşitli nedenlerden yok olan taşların, elemanların tipolojik çözümleme sonucu elde edilecek koruma ölçütleri çerçevesinde tamamlanması, nem

sorununun çözülmesine yönelik drenaj yapılması, uygun malzeme ile çatı örtüsünde yalıtım yapılması gerekmektedir. Yapının terk edilmesi, mübadele sonrası cemaatin kalmaması ile ortaya çıkmıştır. Yapının terk edilmesi de bakımsız kalmasına sebep olmuştur. Bakımsızlık; malzemenin yıpranmasını, zaman içerisinde kayıpların oluşmasını, yıkılmaları tetiklemiştir.

Niğde kiliselerinde vandalizm bozulmalara neden olan büyük etkenlerdendir. Kaçak kazı yapılan zemin kaplamalarında büyük hasara sebep olduğu, cephelerde duvar yazıları yazıldığı görülmüştür. Uygun olmayan imar planı ile az da olsa bazı anıtlar çevresindeki artan yapılaşmadan zarar görmüştür. Kilisenin üzerinde konut inşaatı yapıldığı, özgün mimari şemanın tamamen değişikliğe uğradığı kiliseler bulunmaktadır. Yanlış restorasyon uygulamaları yapıldığı, uygun olmayan harç, taş malzeme ile onarımlar yapıldığı, muhdes, nitelsiz mekanların eklendiği, bazı bölümlerin kaldırıldığı, özellikle apsis bölümlerinin kapatıldığı belirlenmiştir (Şekil 22).

Şekil 22. *Bozulmalara Neden Olan Etkenlere Örnekler, Bakımsızlık, Kapatılmış Açıklıklar, Yanlış Restorasyon, Muhdes-Nitelsiz Ekler [27]*

Genellikle işlev değişikliği yapılarak cami kullanımı verilen yapılarda eklenti mekân yapılması ve apsisin kapatılması, fresklerin sıva veya boya ile kapatılması sorunları oluşmuştur. Cami işlevi verilen kiliselere minare, mihrap eklendiği görülmüştür. Ancak işlev verilmeyen yapılara göre de yapı bütünlüğünün korunduğu yapıların cami kullanımı verilen anıtlar olduğu görülmüştür. Ayrıca kültür merkezi veya sergi salonu olarak kullanılan kiliselerde yapının özgün hali ile korunduğu görülmüştür.

4. SONUÇLAR

“Karamanlı” adı, Anadolu’da Türkçe konuşan ve başka dil bilmeyen Ortodoks’lara verilmiştir. Niğde de geçmişte menşeleri konusunda farklı fikirler bulunan Karamanlıların yaşadığı bir ildir. Karamanlıların daha sonra din değiştirerek Hıristiyanlığın Ortodoksluk mezhebini kabul ettiği, Grek harfleri ile Türkçe yazdığı kaynaklarda belirtilmektedir [25].

Osmanlı İmparatorluğu’nun erken dönemlerinde, gayrimüslimlere haklar tanınmıştır ancak yeni kilise yapmaları konusunda ise yasaklar getirilmiştir. 18. yüzyılın sonu ve 19. Yüzyıldaki yeni dünya düzeni ile birlikte gayrimüslimlere daha geniş haklar tanınarak dinlerini daha iyi ifade etme fırsatı sağlanmıştır. Bu yüzyıllarda Rum Ortodokslar Anadolu’nun birçok yerinde çok fazla dini yapılar inşa etmişlerdir [26].

Niğde ilinde 21 kilise kapsamında yapılan çalışma sonucunda Niğde’deki bazı kiliselerin 6.-7. yy, 13-15. yy’larda inşa edildiği, ancak çoğunluğunun 19. yy.’da inşa edildiği tespit edilmiştir. Yapılan analiz ve değerlendirme çalışmaları neticesinde, bu kiliselerin genellikle taş malzemedeki, tek veya iki katlı, üç nefli bazilikal plan tipinde olduğu, konumlarının yerleşim içinde olduğu, cephelerinin sade, tek veya iki kat düzeninde olduğu, pencere, kapı, örtü, çatının iyi durumda bulunduğu, çan kulelerinin yok olduğu veya bulunmadığı belirlenmiştir. Doğu cepheleri, apsilerin formuna ve dışardan görünümüne bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Kuzey ve güney cephelerinin genellikle simetrik olduğu görülmüştür. Niğde kiliselerinin korunma durumlarının özgün durumda ancak onarım gerekli olduğu, plan, plan elemanları, malzeme ve şekil bakımından okunabilir durumda olduğu ve esaslı onarım projeleri kapsamında uygun işlevler verilerek yeniden kullanıma adaptasyonlarının sağlanabileceği durumda oldukları değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında Niğde kent merkezi ve yerleşimlerinde bulunan Niğde kiliselerinin korunması ve sağlamlaştırılması amacıyla öncelikle mevcut koruma durumu incelenmiş, yapılarda veya kalıntılarda meydana gelen bozulmalar ve bunların nedenleri tespit edilmiştir. Kentsel dokunun okunabilirliği, dokuyu oluşturan biçimsel ve imgesel bileşenlerle ilişkilidir. Okunabilirlik çevreyi kullanıcıların ya da ziyaretçilerin rahatlıkla kavrayabilmesi ile ilgili olup niğde kiliseleri de okunabilirlikleri ile kentsel mekândaki ayırt edici bileşenlerden biri olarak önemli odak noktaları olmuştur.

Ülkemizdeki inanç turizmi, kültürel zenginliklerden yararlanılarak yüksek bir potansiyele sahip olabilir. Bu bağlamda oluşturulacak inanç rotalarında konaklama, tanıtım, ulaşılabilirlik ve kültür varlıklarının korunması ön plana çıkar. Niğde kiliselerinde kendi çabalarımız ile bir rota oluşturularak inceleme yapılmıştır. Şehir merkezinde bile yeterli yönlendirme tabelası bulunmadığından konumu

tespit edilmesi güç kiliseler bulunmaktadır. Kiliseler genellikle yerleşim içerisinde yer almakta olup yakın çevresinde yapılaşma veya yerleşim yeri bulunmayan kiliselerin ulaşılabilirliği daha zor olmuştur. Değişim ve bozulmalar bağlamında, kiliselerin vaziyet planı (konum ve çevre) açısından değerlendirildiğinde yerleşime uzak olan kiliselerin daha çok bozulmaya maruz kaldığı tespit edilmiştir. Yerleşimden uzak kiliselerde vandalizm bozulmalara neden olan büyük etkenlerdendir. Kaçak kazı yapılan kiliselerde yapısal sorunlar oluşması kaçınılmaz olmuştur.

Tescilli kiliselerin mülkiyetleri genellikle Maliye Hazinesi olup tahsisi Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir. Tahsisi olmasa da 23/07/1983 tarih ve 18113 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış bulunan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun "Yetki ve Yöntem" başlığındaki 10. Madde'de yer alan; "Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırarak ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak, Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir." ifadesi doğrultusunda esas sorumluluk Kültür ve Turizm Bakanlığı'na aittir. Bakanlığa tahsisi bulunmadığında kiliselerin korunması ile ilgili kararlar alınmasında ve uygulanmasında Bakanlıkça finansman sağlanması anlamında sorun yaşanmaktadır. Bu doğrultuda Bakanlığın onarım ve bakım konularında alandaki kiliselerde söz sahibi olmak adına tahsisleri alarak alanın bütünüyle ele alınmasının sağlanması gereklidir. Finansal konuda yerel idarenin desteğinin göz ardı edilmemesi gerekir. Niğde Merkez Ermeni Kilisesi'nin Sanat Galerisi işlevi ile kullanılmasına yönelik özgün hali ile restorasyonunun Niğde Belediyesi tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Uygulamanın örnek alınarak diğer kiliselerde çevre ve ihtiyaç analizleri doğrultusunda, gerekli işlevler verilerek yapılmasında kente büyük katkısı olacağı düşünülmektedir.

Niğde kiliselerinin korunması için gerekli müdahaleler yapı bazında ele alınarak ayrıntılı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanması ile tespit edilebilir. Söz konusu projelerin mimar, sanat tarihi uzmanı, inşaat mühendisi, restoratör, konservatör vb. koruma konusunda uzman disiplinlerden oluşan bir grup ile bilimsel yöntemler ışığında hazırlanması, projelerin ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna sunulmasının ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın denetiminde uygulanmasının yapılması gereklidir. Gerekli ise Müze Müdürlükleri denetiminde kazı çalışmaları yapılmalıdır. Restorasyon Projelerinde Müdahale yöntemlerini belirlemek üzere uygulamada kullanılacak malzemelerin özellikle taş ve harç malzemenin özgün fiziksel ve kimyasal özelliklerine uygun olması için laboratuvar analizleri yapılmalıdır. Bu konuda yine Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvar Müdürlüklerinden destek alınmasında fayda vardır.

Doğal güzellikleri ve kültürel mirası ile evrensel bir değere sahip olan Kapadokya bölgesinde yer alan Niğde ili ve ilçeleri, anıtlar ve sivil mimarlık örnekleri ile mimari ve arkeolojik yönden zengin

bir mirasa sahiptir. Mimari özellikleri ve turizm potansiyeli değerlendirilerek ülkemizin kabul ettiği uluslararası sözleşmeler çerçevesinde koruma ölçütleri belirlenmelidir.

Çalışma kapsamında Niğde’de incelenen kiliselerin,

- Anıtsal kültür miras olma özelliği ile kültürel bir gereksinimi karşılamak için inşa edilmiş olmalarının unutulmaması ve seçkin kültürel değeri ile özen gösterilerek korunması,
- En az müdahale ile “kültür varlığının” sorunlarının çözülmesi ve varlığını sürdürmesinin koşullarının sağlanması,
- Öncelikle acil sorunlar çözülmesi ve araştırma/inceleme/deneme süreçlerini de kapsayan bir program doğrultusunda diğer sorunların çözümü ele alınması,
- Planlı, programlı, sürekli araştırma ve izleme süreçlerini de içeren bir onarım sürecinin planlanması,
- Onarımlarında “radikal” ya da “esaslı müdahalelerden” zorunlu olmadıkça kaçınılması,
- Koruma çalışmalarının Kültür ve Turizm Bakanlığı, Valilikler, Belediyeler, Üniversiteler, köy tüzel kişileri, dernekler ve yerel halk iş birliği ile oluşturulacak organizasyonlar aracılığı ile yapılması,
- Fiziksel taşıma kapasitesine ve belgesel değer, tarihsel değer, estetik/mimari değer uygun işlevler verilmesi,
- İnşa eden ve kullanan toplumun inançlarını yansıtan yapılar olması ile anıtsal değerlerinin ayrıştırılması, korunması konusunda politik yaklaşılması, hususları temel koruma ölçütleri olmalıdır.

Korunması gerekli kültür varlıklarının alan ölçeğinde veya tek yapı ölçeğinde korunması ve geleceğe aktarılması gereklidir. Taşınmaz kültür Varlıklarının bir yönetim planı çerçevesinde; tanımlanması, kültürel değer ve öneminin belirlenmesi, değerlendirilmesi; korunması ve yaşatılmasına yönelik bir eylem planı oluşturulmalıdır. Eylem Planı ile projelerin geliştirilmesi, uygulanması ile varlıkların evrensel değerini, özgünlük ve bütünselliğini koruyabilmesi sağlanmalıdır [27]. Acil ve kısa vadeli önlemler kapsamında; kiliselerin tespit edilen sorunları doğrultusunda korumaya yönelik çalışmalarının başlatılması önem arz etmektedir. Yasal ve finansal sorumlu idarelerin koruma uzmanları ve farklı disiplinlerin katılımı ile koruma çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Uzun vadeli çalışmaların planlanması ve bu plan çerçevesinde çalışmalara başlanması, öncelikli olarak acil müdahale gerektiren yapılara yönelik müdahalelerin yapılması gereklidir.

Uzun vadeli çalışmalar kapsamında Niğde kiliselerinin koruma amaçlı tespitlerinin yapılarak planlama çalışması yapılması gerekmektedir. Bir ulaşım planı ile kiliselerin turizme katkısının

sağlanması gerektiği, alternatif bir turizm rotası olabileceği, esasen Kapadokya bölgesinde bulunan ilin yeni bir turizm destinasyonu olma potansiyelinin değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

TEŞEKKÜR

Araştırmanın yürütülmesi ve/veya makalenin hazırlanması için çalışmalarında desteklerini esirgemeyen Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda görevli personele, eski Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü çalışanlarına, değerli hocalarıma ve tez danışmanıma teşekkürlerimi sunarım.

Bu makale "Niğde Kiliselerinin Koruma Sorunlarının Çözümüne Yönelik Bir Yöntem Araştırması" başlıklı doktora tezi kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen verilerle hazırlanmıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını bildirmektedirler.

ETİK BEYANI

Bu çalışmada, yazarlar "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamındaki tüm kurallara uydıklarını, ilgili yönergenin "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" olarak belirtilen başlığı altındaki eylemlerden hiçbirini gerçekleştirmediklerini taahhüt ederler.

YAZARLARIN KATKILARI

Zehra Gediz URAK: Doğrulama, inceleme ve düzenleme, gözetim ve liderlik sorumluluğu.
İlkay AYZAZ TİPİ: Yazma-orijinal taslak hazırlama, analiz, verilerin ve kaynakların düzenlenmesi, görselleştirme, kavramsallaştırma, metodoloji.

KAYNAKLAR

- [1] E. Madran ve N. Özgönül, *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası, 2005.
- [2] N. G. Asatekin, *Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM Basımevi, 2004.

- [3] 01 Haziran 2019 Tarihli ve 30791 Sayılı Resmî Gazete (2019). Erişim tarihi: 06.03.2024 [Online]. <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2019-06-01>
- [4] S. Sarışır, “Şehir Tarihi Çalışmaları Kapsamında Niğde Bibliyografyası Denemesi,” *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, c. 0, sayı. 20, ss.185-205, 2006.
- [5] H. İnalçık ve B. Arı, “Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık’ın Çalışmaları,” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, sayı. 6, ss. 27-56, 2005.
- [6] C. Ekin, “Karamanlıların Soy Kütükleri: Karamanlıca (Grek Harfli Türkçe) Kitabeli Mezar Taşları,” *Sanat Tarihi Dergisi*, c. 26, sayı. 2, ss. 221-241, 2017.
- [7] S. Eyice, “Anadolu’da ‘Karamanlıca’ Kitabeler (Grek harfleriyle Türkçe kitabeler)”, *TTK Belleten*, c. 44, sayı. 176, ss. 683-696, 1980.
- [8] B. Çelebioğlu, “VI-XI. yüzyıllar arasında Kapadokya’da hıristiyan dini mimarisi ve koruma metodolojisi,” Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- [9] İ. Ortaylı, “Ortodoks Kilisesi,” *Mülkiye Dergisi*, c. 24, sayı. 223, ss. 97-115, 2014.
- [10] Niğde İl haritası (2024). Erişim tarihi: 15.05.2024 [Online]. <https://nigde.ktb.gov.tr/Eklenti/9898,nigde-il-haritasipdf.pdf?0>
- [11] Wikisource, *1923 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi Anlaşması*. (2022). Erişim tarihi: 8 Şubat 2024 [Online]. https://tr.wikipedia.org/wiki/1923_T%C3%BCrkiye-Yunanistan_N%C3%BCfus_M%C3%BCbadelesi_Anla%C5%9Fması
- [12] S. Özkan, “1923 Tarihli Türk-Rum Nüfus Mübadelesinin Niğde’nin Demografik Yapısına Etkisi,” *Türklük Bilimi Araştırmaları*, sayı. 21, ss. 169-178, 2007.
- [13] D. Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2002.
- [14] Ş. Açıkgöz Güngör, “Kayseri ve Çevresindeki 19. Yüzyıl Kiliseleri ve Korunmaları İçin Öneriler,” Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2007.
- [15] T. Batar, “İstanbul Ermeni Kiliseleri Üzerine Bir Araştırma ve Narlıkapı Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi (Eski Narlıkapı Ermeni Hastanesi),” Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- [16] S. M. Pekak, “Kappadokia’da Bizans Dönemine Ait Haç Planlı İki Kilise,” *Sanat Tarihi Dergisi*, c. 27, sayı. 2, ss. 85-113, 2008.
- [17] E. Parman, “Niğde Çevresi Araştırmaları,” *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 5, sayı. 2, ss. 123-148. 1988.
- [18] İ. Ayaz Tipi, “Niğde Kiliseleri Fotoğrafları,” Arşiv, Ankara (2019).
- [19] S. M. Pekak, “Kappadokia Bölgesi Osmanlı Dönemi Kiliseleri: Örnekler, Sorunlar, Öneriler”, *Metu Journal of The Faculty of Architecture*, c. 26, sayı 2, ss. 249-277, 2009.
- [20] B. Pekol (Editör), “Niğde -Mimari Kültürel Mirası Değerlendirme Raporu,” KMKD-Anadolu Kültür, İstanbul, 2018.
- [21] E. Dağtekin, “Güneydoğu Anadolu Bölgesi Geleneksel Hamam Tipolojisi ve Buna Bağlı Koruma Ölçütlerinin Oluşturulması,” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2007.
- [22] Y. S. Şener, “Ani Şehir Surları, Korunma Sorunları ve Çözüme Yönelik Öneriler,” *Turkish Studies*, c. 9, sayı. 10, ss. 977-990, 2014.
- [23] M. Yılmaz, B. Eskici, M. Eliüşük, M. S. Akgönül, Y. S. Şener, “Hasankeyf Mardinike Külliyesi Kalıntılarının Sağlamlştırılması ve Su Altında Korunmasına Yönelik Uygulama Çalışmaları,” *MASROP E-Dergi*, c.13, sayı. 1, ss. 30-51, 2019.
- [24] E. N. Caner Saltık, “Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası Koruma Projesi,” *Kâgir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri*, sayı. 12, ss. 32-38, 2009.

- [25] E. Yassıbaş, “Niğde’de Ortodokslar,” Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2010.
- [26] S. Pekak, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Gayrimüslim Vatandaşların İmar Faaliyetleri ve Mustafapaşa (Sinanos) ,” *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı. 51, ss. 171-204, 2009.
- [27] D. Binan, “Bütünsel Koruma Bağlamında Anıtsal Kültür Mirasının Koruma ve Yaşatılması Üzerine Değerlendirme,” Kargir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri IV. İstanbul: Şan Matbaası, 2012, ss. 08-24. [Online]. <https://tls.tc/ChStU>

Copyright © 2024 Ayaz Tipi and Uruk. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).